

YALOM'UN SORDUĞU YANLIŞ SORU:

“Siz Kimsiniz?”

ISKENDER SAVAŞIR

“Okur kitlesi” hakkında genelleme-lerde bulunmak her zaman riskli bir iştir ama bu riski göze alarak şöyle bir iddiada bulunacağım: Irvin Yalom’un kitapları okur kitlesini ikiye bölmüş gibi duruyor. Meslekten olanlar, ruh sağlığı hizmeti verenler, “iyileştirme” pratiğini iş edinmiş olanlar genellikle kitaplar karşısında irkildi, tedirgin oldu. Son on küsur yıldır gerek psikanalitik teoriye gerek psikoterapi pratiğine ilgi duymaya başlamış olan aydınlar arasında ise kitaplar çok daha olumlu bir tepkiyle karşılandı. Doğrusu eğer böyle bir iddia (ki buna benzer bir gözlemin Ankara’da Compos Mentis psikoterapi merkezinde yapılan bir panelde de dile getirildiğini biliyorum), nasıl düşünmeliyiz aradaki farkı?

Önce iğneyi kendimize batırıp meslektaşlardan başlayalım. Sanırım sorunlardan biri bizde (örneğin Orhan Öztürk’ün *Psikanaliz ve Psikoterapi* kitabında aktardığı türden birkaç istisna dışında) vaka tarihçesi ya da öyküsü yazma geleneğinin yerleşmemiş olması. Bilimsel kongrelerde sunulan, uluslararası üslup ölçütlerine göre kaleme alınmış ve benim oldukça gayri insanî bulduğum “olgu öykülerini” kastetmiyorum. Terapist ile danışanı arasındaki insanî ilişkinin, yaşanan duyguların, yapılan hataların, hataları toparlama çabalarının niteliğinin de bir şekilde sezdirildiği bir yazı tarzı kastettiğim. Klasik örneklerden biri olarak, Freud’un kendisi dahil bugün çoğu terapist tarafından başarısız bir terapi süreci olarak görülen Dora’nın öyküsünün Freud tarafından yazılış tarzına işaret edebilirim. Bu anlatıda Freud, Dora’nın ‘direnci’ karşısında kendi duyduğu hayal kırıklığını, kızgınlığı ifade etmekle kalmaz, kendisinin Dora tarafından nasıl görülmüş olabileceğini, kendisinin onu nasıl hayal kırıklığına uğrattığını kestirmemizi sağlayacak ipuçlarını da verir.

Ginny Elkin, Irvin D. Yalom
Her Gün Biraz Daha Yakın – İki Kere Anlatılan Herkesin Bildiği Bir Terapi
çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit
Kabalıcı Yayınları, 1999, 319 s.

Gülayşe Koçak
Çifte Kapıların Ötesi
Oğlak Yayınları, 1994, 192 s.

Irvin D. Yalom
Annem ve Hayatın Anlamı
Psikoterapi Öyküleri
çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit
Kabalıcı Yayınları, 2000, 314 s.

Irvin D. Yalom
Aşkın Celladı ve Diğer
Psikoterapi Öyküleri
çev. Handan Saraç
Remzi Kitabevi Yayınları, 1995, 303 s.

Irvin D. Yalom
Divan
çev. Özden Arkan
Ayrıntı Yayınları, 1999, 444 s.

Irvin D. Yalom
Nietzsche Ağladığında
çev. Aysun Babacan
Ayrıntı Yayınları, 1997, 342 s.

Bu tür bir yazı tarzına meslek içinden yöneltilen en ciddi itirazlardan biri, böyle- sine içten yazıların eninde sonunda psikoterapinin altın kurallarından biri olan mahremiyet ilkesini zedeleyeceği... Mahremiyet konusundaki bu hassasiyet yalnızca Türkiyeli meslektaşlarımıza özgü değil; Uluslararası Psikanaliz Derneği dergisinin son yıllardaki sayılarından biri doğrudan doğruya vaka tarihçesi yazmanın etik ku-

rallarına ayrılmıştı. Psikiyatri ya da psikoloji kongrelerinde sunulan “olgu öykülerinden” psikoterapi pratiğinin nasıl bir şey olduğu, orada nasıl davranılması ve davranılmaması gerektiği hakkında çok ilginç şeyler öğrenmek genellikle mümkün olmuyor. Ama diğer yandan tarihçiler eninde sonunda Dora’nın olsun, Freud’un öykülerini aktardığı diğer “vaka”ların olsun gerçek kimliklerini saptamayı, hayat hikâyelerini yazmayı başarmadılar mı; üstelik büyük ölçüde de Freud’un sağladığı ipuçları sayesinde? O halde mahremiyet kurallına ne olmuş oluyor?

Sanırım meslektaşların Yalom karşısında tedirgin olmalarının nedenlerinden biri bu; bilimsel bir resmiyet ya da resmî bir bilimsellik karşısında çubuğu fazlasıyla ters yönde bükmesi; terapi ilişkisinin insanî boyutunu sergilemek uğruna, mahrem olduğuna inanan danışanın kimliğini yeterince gizlemeyecek bir teklifsizlik ve fütursuzluk benimsemesi...

Yalom’a ve özellikle romanlarına yönel- tilebilecek ikinci bir itiraz meslekî olduğu kadar edebiyatla da ilişkili... Romanlarını anlatırken kimi zaman nerede roman yazıyor, nerede kendi meslektaşları (ve atası Freud) ile polemige giriyor, kestirmek güç. Bunun en belirgin olduğu örnek, *Nietzsche Ağladığında*. Neredeyse bir ana fikri olan bir kitap *Nietzsche Ağladığında*: “Psikanalizi ya da hiç değilse psikoterapi pratiğini Freud değil de Breuer’le Nietzsche kurmuş olsalardı, bugün hepimiz daha iyi durumda olurduk.”

ABD’deki “resmî” psikanalitik örgütlenmeler hakkında biraz fikir sahibi olan birinin, Yalom’un bu kurulu düzene duyduğu husumeti anlamaması ve hatta bunu biraz Freud’a da taşımasını anlayışla karşılamaması güç (burada özellikle *Divan*’ı düşünüyorum). Ama henüz psikoterapist

kimliğinin tanınmadığı bizimkisi gibi bir ortamda, bu topyekûn saldırının ürkütücü ve hatta sinirlendirici olabileceğini de anlayışla karşılamak lazım.

Diğer yandan, psikanalize, psikoterapiye ilgi duyan aydınların da bu kitapları niye böyle olumlu bir tepkiyle karşılamış oldukları tam da aynı konuyla ilgili: 1950'lerden bu yana "küçük Amerika" olma hevesinde olan ülkemizde, psikoterapi pratiğine aday olan mesleklerin, şahısların, kendilerini bu pratiğin –aşağıda daha ayrıntılı olarak değineceğim– Sokratik tekinsizliğine karşı korumak üzere Batıdakine (özellikle ABD ile Fransa'ya) benzer bir "resmiyet", "bilimsellik", "nesnellik" kisvesi ardına sığınmaya çalışmadıklarını söylemek güç. Yalom, yine özellikle *Divan*'da terapistin kurumsal aidiyeti ile terapi ilişkisine sadakati arasındaki ilişkiyi sergilediği ölçüde, kurumsal kisvenin, gizemleştirmenin ne kadar sığ temeller üzerinde oturduğunu göstermek açısından çok önemli bir rol oynuyor. Kandırılmaya, yutturulmaya karşı bir panzehir veriyor potansiyel psikoterapi müşterilerine...

Ama benim asıl üzerinde durmak istediğim roman, *Hergün Biraz Daha Yakın*. Yalnızca bu kitabın yazılmasının değil, ardında yatan deneyin de, mahremiyet ilkesinin ihlalinin aşılmasından çok daha vahim bir ahlaki sorun oluşturduğunu düşünüyorum. Her ilişkide olduğu gibi terapi ilişkisi de öznellikler arasında bir mekân, bir ara-öznellik mekânı yaratır; birlikte iskân edilecek, içinde birlikte sükûnet bulabilecek bir mekân. (Umarım bu söylediklerimden terapi sürecinin seyri açısından sükûnet kadar endişenin de kilit bir rol oynadığını göz ardı ettiğim sonucu çıkarılmaz.) Yine çoğu ilişki gibi terapi ilişkisi de (mutlak olmayan) eşitsiz bir ilişkidir. Peki, nedir terapi ilişkisi ile diğer ilişkiler arasındaki fark? Danışan (hasta) terapistle bir ya da daha fazla yakınma (semptom) ile başvurur. Çok kaba bir genellemeyle, her semptomun aslında bir dilsizlik biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Danışan, organik kaynağı kestirilememiş bedensel yakınmalarla başvurmuş olabilir, görüşme boyunca suskun kalabilir ya da kelimeler ağızdan

bir laf salatası halinde dökülüyor olabilir, sivri dilli ve saldırgan olabilir ama her durumda kullandığı (ya da kullanmadığı) dil, iç dünyasının talepleri ile dış dünyadan bekledikleri arasında aracılık etme yeteneğinden yoksundur, yoksun kalmıştır. Bu durumda terapistten beklenen (danışanın beklediği) nedir?

En önce, danışanın kullandığı (ya da kullanmadığı) dilin arkasında gizlenen talepleri, arzuları, korkuları, öfkeleri sezmesi... Ardından kendi teorik dağarcığından, kültürel birikiminden, kendi kişisel analizinden devşirdiği sözcükleri danışanın hizmetine sunması... Kimi zaman (sanıldığından daha seyrek olarak) yorum yaparak, kimi zaman danışanın kullandığı söz ile ifade etmeye çalıştığı duygu arasındaki uzaklığı kavramasına olanak verecek şekilde suskun kalarak, kimi zaman danışanın söylediklerini başka sözlerle tekrarlayarak.

Bütün bunlardan hareketle, terapistin başarılı bir terapi süreci sonunda kendi dilini (ya da bilgisini) danışanına aktardığını söyleyebilir miyiz? Belki bu soruyu yanıtlamaya çalışmadan önce başka bir soru sormalıyız: Terapist, kendini terapist kılan özgün bir bilgiye (ya da dile) sahip midir? Bir yere kadar evet; ama ancak bir yere kadar... Psikiyatrik muayeneyi bir kenara bırakacak olursak, kökeni Sokrates'e uzanan ama modern literatürde Lacan tarafından dile getirilmiş olan terapist tanımını unutmamız gerekiyor: Terapist 'bildiği' farz edilen, kendisine bir tür bilginin atfedilmekte (ya da vehmedilmekte) olduğunun farkında olan ama aslında böyle bir bilgiye sahip olmadığını bilen kişidir. Terapist konumunu diğer ilişkilerdeki insanî konumlardan ayırt eden ve Sokratik cehaletin bilgisini andıran bu bilgide belki biraz daha farklı bir özellik bulunur: Sınırlı bir süre (görüşme süresi) için de olsa, alacağı ücret dışında bütün çıkarlarını, kendine özgü bütün ilgileri hastayı yüzer-gezer bir dikkatle dinlemeye feda etmesi, neyin önemli neyin önemsiz olduğuna dair kendine özgü teorik ya da kişisel yargılarını büyük ölçüde askıya alması. Belki bir de şu eklenebilir: Dogmatik olmadığını, olamayacağını umduğumuz her terapistin dili, büyük ölçüde kendi gördüğü terapi sayesinde, has-

tanın kalıplaşmış diline kıyasla daha esnek, hayatın gel-gitleri, duyguların karmaşıklığı karşısında daha kolay eğilip bükülme yeteneği kazanmış bir dil olacaktır. Bu yüzden terapistin danışanına aktardığı kalıplaşmış, sistematize edilmiş bir dil olmaktan çok, dile dair, dilin semptomlardan çok daha güçlü ve iyileştirici, dünyayla başa çıkmayı kolaylaştırıcı bir araç olduğuna dair bir sezgidir.

Çoğu terapi sürecinin sonuçlandırma evrelerinin terapistin kendisi için de sancılı, hatta kimi zaman basbayağı acılı bir süreç olması da bununla ilişkili... Tohumları terapi ortamında atılan, terapistin özene bezene gözettiği dil, yani danışanın yeni dili aslında başka ortamlarda yeşerecek, kendine yeni yollar yaratacaktır. Başarılı bir terapistin sonuna doğru terapistin dili ile danışanıninkinin ayrılmaya başlaması, bir vedalaşma sürecinin yaşanması kaçınılmazdır. Birisi bana "siz burada ırmağın akışını dinlemeye devam edeceksiniz, ben kendimi artık yeni yollarda bulmaya çalışacağım" demişti.

Birlikte en hassas deneyimlerimi yaşadığım hastalarımın unutulmaya yüz tutmuş isimleriyle dolu eski randevu defterlerini bulmak hep içimi burkmuştur. Birçok insan, birçok güzel an. Onlara neler oldu? Birkaç katlı dosya dolaplarım, yığınlarca bant aygıtlarım bana büyük bir mezarlığı anımsatır: Klinik dosyalara sıkıştırılan hayatlar, elektromanyetik bantlara hapsedilen sesler sessizce ve sonsuza dek dramlarını oynamaya devam ederler. Bu anıtlarla yaşamak ana keskin bir geçicilik hissi verir. Kendimi şu ana dalmış olarak bulsam da, çürüme hayaletinin seyredip beklediğini hissederim –eninde sonunda yaşanan deneyimi alt edecek olan ıstırap ve güzellik bağışlayan bir çürüme. (*Her Gün Biraz Daha Yakın*, s. 10)

Şimdi artık *Her Gün Biraz Daha Yakın*'ın Ginny'sine dönebiliriz. Kitap hakkında konuştuğum insanların çoğu, kitabı diğerlerine göre talihsiz kılanın Ginny'nin son derece sıkıcı, sıradan, ilgiye değmez biri olmasına bağlıyorlardı. Yalom'un ilk izlenimleri de çok farklı değil bunlardan:

... hiçbir şeyi birbirine uymuyordu –saçları, gülmesi, sesi, yürüyüşü, kazağı ayakka-

bıları, her şey tesadüfen bir araya gelmişti ve hepsinin –saçların, yürüyüşün, eklemle-
rin, eski kot pantolonların, askerî çorapla-
rın, her şeyin– birbirlerinden ayrılma ola-
sılığı vardı. Geriye ne kalacağını merak et-
tim. Belki sadece sırtışı. Parçaları nasıl bi-
r araya getirirseniz getirin pek hoş değildi.
(s. 11).

Ama daha da irkiltici olanı Yalom'un ki-
tabın sonsözünde Ginny'nin kendisine
yolladığı bir mektupla ilgili yazdıkları:
"Hastanın kaderine bakmaksızın ameliya-
tın başarılı olduğuna inanan bir cerrahın
bakışıyla Ginny'nin mektubunun güçle
dolu olduğuna inanmıştım." (s. 282). Bu
izlenimi paylaşmakla birlikte verilen yargı-
larda içimi burkan bir şey olduğunu sez-
dim ve ister istemez izlenimin Ginny pato-
lojisinden olduğu kadar Yalom'un onunla
yaptığı anlaşmadan kaynaklanıyor olup
olamayacağını sorgulamaya başladım.

Gerçi semptomatik düzeyde terapinin
başarılı olduğu söylenebilir. Ginny
başvuru yakınmalarından biri olan yazarlık
tutukluğunu aşar, terapinin sürdüğü iki yıl
içerisinde ilk kez bir erkekle istikrarlı bir
ilişki kurup onunla birlikte yaşamaya baş-
lar, terapinin bitiminden sonra ondan dos-
tane bir şekilde ayrılıp daha doyurucu bir
ilişki kurar. Ama bir de Ginny'nin yine ki-
tabın Yalom tarafından yazılmış sonsözü-
ne ilâştirilmiş mektuplarından birinde yaz-
dıklarına bakalım:

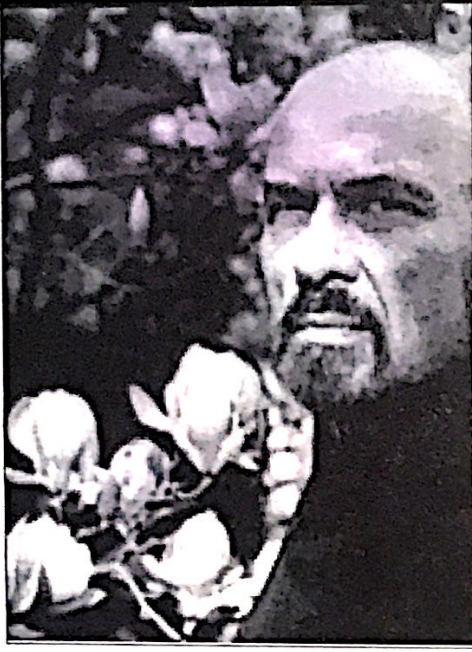
Her zaman hızlı yazmışımdır. Ritim yöne-
miyle yazıyorum –yalnızca sesler ve uyak-
lar; zekice düşünceler yok, düşünme yok.
Böyle takdir edilmiş gibi, sözcükler kendi-
liğinden birikip durmuşlar. Benimkiler o
kadar kötü ki –sizi bunları basmaktan alı-
koymak için bunu benim bilinçaltı hare-
ketimin yapmış olduğunu düşünmüş ol-
malısınız. Keşke hayatım şu anda farklı ol-
saydı ve böylece bu raporları uzak hatıra-
lar olarak düşünebilseydim. Şu anda daha
büyük ve daha iyi şeylere ve heyecanlara
geçtiğimi hissediyorum. Çoğu zaman tera-
piye sıkışıp kaldığımı hissediyorum –ka-
natlarımı açtığım tek zamanlar ağladığım
zamanlar. Birbirimizi ilk tanıştığımızda en
büyük adımları attığımızı ve o zamandan
beri de nedense minik Japon adımları attı-
ğımı hissediyorum. (s. 276-7)

Bunlar da Ginny'nin yazdığı sonsözden
cümleler:

Dünyam gittikçe küçülüyor. (...) Her za-
man böyle değildi. Dr. Yalom birbirimiz
için cömertlik ve ümit verdi hep. (...) Karl
gitti (...) Bu üzüntü süreci artık dayanıl-
maz hale geldi. Eğer suçlamanın beni bu
reddetme noktasında tutmasına izin verir-
sem, seçecek sadece ölüm arzusu ve ölüm
cezası olduğunu biliyorum. Eskiden gülü-
şümün bulunduğu yer parçalanmış gibi.
Yasımın çoğu kendime yönelik ve bunu
hak ettim –yıllarca hareketsiz durup bek-
lemenin geri tepmesi bu. Boş bir mazi, te-

miz bir hayat. Karl'ın gidişi hayatımın boş-
luğu ve sıkıntısıyla tamamen saf ve hassas
olunamayacak kadar çok bağlantılıydı.
(...) Dr. Yalom'un söyleyebileceği gibi, ar-
tık harekete geçmeli, dışadönük hayata
devam etmeliyim. (...) Hayat zorlaştı; onu
yumuşatacak bir aşk hayatım da yok. An-
cak en uzun pembe dizinin standartına
göre bile yas süreci bitti. Ama bazen bunu
atlatmamı sağlatmaktan çok avunmaya ya-
rayan aptalca şeyler söylediğim de oluyor.
(...) Hayır, artık saldırgan bir şekilde ve
herhangi bir sihirli ezgi ya da tesadüf ol-
madan hareket etmeliyim. Ben sadece sı-

radan biriyim. (...) Gözyaşları ve kâbusların zaferi konusunda çılgınlık atıp söylenildiğimi duymak Dr. Yalom için ne kadar sinir bozucu olurdu. Artık kendimi acı ve gözyaşları ile tanımlamaya çalışmayacağım. (...) Kendimi savunmadım. Bir bakıma senaryonun başkaları tarafından yazılmasına izin verdim ve ben sonra da takip ettim. Bu arada bir çok sufle duyuyor, ama sadece birkaç satır söylüyordum. Dr. Yalom'un en fazla tahmin edilebilen sorularından biri, "Bende, Karl'da ya da kendinde en çok neyi beğeniyorsun?" sorusu neredeyse madalyonun diğer yüzü kadar uzaktı, "Ginny, bende karşı olduğun hiçbir şey yok mu?"

Böylesi satırlarla örülü bir sonsözü sonuçlandıran "sizin sanatınız başarılı olduğunda ikimize de hayat verdiniz. Ben kıvrılıp kapandıkça siz beni açtınız" cümleleri, hiç değilse benim için ikna edicilikten yoksun kalıyor.

Nedir sorun? Bir kere Yalom, hiç değilse bu kitapta iki farklı gelenek arasında sıkışmış gibi görünüyor. Kimi terapi okullarına göre psikoterapi süreci bir gerçeklik terbiyesidir. Görüşme sırasındaki serbest çağrışımlar, yorumlar, kullanılan diğer teknikler hastayı o güne kadar açmadığı bir açıklıkla iç dünyasını açma konusunda yüreklendirirken, görüşmenin 45 ya da 50 dakika ile sınırlandırılmış katı zamanlaması dış dünyanın katı gerçekliğini çağırır. Bu iki dünyanın çatışıp çarpışmalarından, giderek barışıp birbirlerini besle-

melerinden, sonunda "iyileşme"nin hasil olacağı umulur. Yalom böylesi bir akıl yürütmeye, çok ikna edici bir şekilde olmaksızın da olsa başvuruyor (s. 14-16). Ginny de bu "gerçeklik terbiyesi" perspektifini sezmiş gibidir: "Beni gerçeğe çekmeye çalıştığını biliyordum ve sanırım gerçeği de biliyordum ama üzerimde etkisi olmuyordu." Yine de (belki de tek "iyileştirme işareti" diye değerlendirebileceğimiz şey), Yalom'un ona önerdiği çalışma tarzı hakkındaki kuşkusunu korumasıdır:

Aslında, raporlarımda ve konuşmalarım da size gönderdiğim benzetme ve metaforlar (hepsi beş milyar) ve ben farklı şeyleriz. Sizinle doğrudan konuşana dek onları maske olarak kullanıyorum. (s. 316-7)

Bu cümleden hareket edecek olursak, iyileşmenin başlangıcının, yazının yerini sözün alması olduğunu söyleyebiliriz. Yalom *Her gün Biraz Daha Yakın*'da aktardığı terapi sürecinde benimsediği teknikle bu sürecin gerçekleşmesinin önünü daha baştan tıkmış oluyor. Çünkü sözün kendiliğindeliği, "o ana adanmışlığı" ile bir sonsuzluk yanılsaması arasında salınıp duran yazı, tehlikeli bir araçtır. Psikopatolojinin kendisi de, her sonsuzluğun iyi bir sonsuzluk olmadığı en belirgin kanıtlarından biridir; çünkü psikopatoloji kendisini çoğunlukla, büründüğü değişik kisvelere karşın kendisi sonsuz kalan bir sahne olarak sunar. Yalom giriştiği deneyle Ginny'yi -deyim yerindeyse- kendi psikopatolojisine "mıhlar"; bu yüzden kitabı bitirdiğimizde Ginny'de kanlı canlı, çelişkileri, çatışmaları olan ve bunlarla mücadele eden hayatın değil, aynı kalmakta direnen psikopatolojinin (neredeyse "ölümün" diyecektim) donuk sesini buluruz.

Umarım bu söylediklerimden "yazı"nın psikoterapi sürecinde hiçbir zaman bir rolü olmayacağı sonucu çıkmıyordur. Bunun doğru olmadığına bir kanıtı Gülayşe Koçak'ın *Çifte Kapıların Ötesi* adlı kitabı. Gülayşe Koçak kitabının sonuna, metin boyunca Sfenks diye adlandırdığı terapistine yazdığı mektubu aktarıyor. "Ona duyduğum öfke ve kırgınlığı, kendime duyduğum nefreti kustuğum, acımasız, zehir zemberek bir mektup."

Mektup şöyle başlıyor:

Bir zamanlar sizin öneriniz üzerine, düzenli olarak görüşmelerimiz hakkında size yazılar yazma alışkanlığını edinmiş ve bu alışkanlığı aylarca sürdürmüştüm. Bu yöntemden çok da yararlanmıştım: Pek çok kez, yazıya dökmek amacıyla olaylar üzerinde tekrar düşündüğümde, kafamı karıştıran konuların berraklık ve netlik kazandığını görmüştüm. Ayrıca size sözlü olarak aktarmakta zorlandığım konuları da açabilme olanağına kavuştum.

Bugün tekrar bu yola başvuruyorum: (...)

Son görüşmemizde benim kuşkucu olduğumu söylediniz. Haklıydınız: Kuşkuculuğum, hep sevdiklerime yönelik; her an bir darbe bekleyen ve kendimi her an, darbe gelmeden korumaya hazırlayan bir kuşkuculuk. (s. 172).

Alıntıya devam etmeden önce, kitapta Sfenks diye adlandırılan terapistin yazıdan yararlanma biçiminin (ya da danışanını yararlandırtma biçiminin) Yalom'ununkinden hangi bakımlardan farklı olduğuna kısaca değinelim. En belirgin fark, yazıya hafızanın yerini tutması değil ona yardımcı olması için başvurulması... Ama gözden kaçabilecek bir fark daha var. Yazı, Yalom'un örneğinde olduğu gibi, paranın da yerini tutmuyor. Gülayşe Koçak'ın alıntılanmaya başladığımız mektubunun hemen öncesinde, emekliye ayrılan terapistine ödemeyi nasıl yapacağı konusunu sorun etmesinin rastlantısal olmadığını düşünüyorum. (O zamana kadar kurumsal bir ortamda çalışan Sfenks'in ödemelerini sekretere yapıyordu.)

Muayenehaneye üçüncü gelişim. Şu hafta zihnimi işgal eden en kâbuslu konu, ona vizite parasını ne biçimde ödeyeceğim meselesiydi.

Buraya ilk gelişimde görüşmenin sonuna doğru, vizite ücretinin ne kadar olduğunu bana bildirmiş ve ödemeyi her hafta yapmam gerektiğini, tercih edersem ay sonunda vb. yapabileceğimi söylemişti. O gün çaresiz, cüzdanımı çıkartıp, parayı onun önünde sayarak ödemek zorunda kaldığımda sıkıntıdan elim ayağım birbirine dolanmıştı. Ah, hastanede işte bu işler ne kadar rahattı.

Ertesi hafta yeni bir taktik denedim. Sfenks'in odasına girmeden önce ödemeyi sekreterine yapma girişiminde bulundum. ama sekreter, ona uzattığım parayı kibarca reddetti: "Ödemeyi lütfen (...) Bey'e yapın." Başımından aşağı kaynar sular indi. Sfenks'e para vermek!

Demek istediğim şu: Gerçeklik ilkesi –ya da nesnel dünya– para ya da kurum (hastane) gibi olabildiğince içeriksiz bir şey tarafından temsil edildiği sürece, yazı da o kadar esnekleşebilir, iç dünya ile dış dünya arasında bir köprü olma işlevini yüklenebilir.

Ama biz Gülayşe Koçak'ın mektubunu okumaya devam edelim:

Yalnız son görüşmemizde bana söylediğiniz bir söz var ki, haklı olmadığınızı karar verdim. Benim sizin tedirgin olmanızı belki de gerçekten istediğimi söylediniz. Dediniz ki, "beklentilerinizle bağlı olarak, belki de, şu adamı tedirgin edeyim, sarsayım, bir şeyler olsun, diye istiyor olabilirsiniz." Bu sözünüz üzerindeki duygularımı defalarca tarttum.... Bu varsayımınız kesinlikle doğru değil; görüşmelerimizde sizi tedirgin etmemek, özellikle dikkat ettiğim bir konudur.

Benim sizi sarsmak istediğim konusunda ki düşünceniz, tamamiyle sizin bana atfettiğiniz beklentilerle bağlantılı. (s. 173)

Tekrar Yalom'a dönelim:

Konu tabii ki karşı-aktarım. Birlikte geçen hayatımız sırasında Ginny bana mantıksız bir şekilde bağlıydı, beni gerçektışı bir şekilde değerlendirmesine dayanıyordu bu bağ. Peki ama ya benim onunla ilişkim? Benim kendi bilinçdışı veya çok az bilinçli ihtiyaçlarım Ginni'yi ve benim ona karşı davranışımı, algılayışımı ne dereceye kadar belirliyordu? (*Her Gün Biraz Daha Yakın*, s. 303)

Ama işte Yalom'un denediği teknik gerek aktarımın, gerekse karşı-aktarımın donup kalmasına yol açıyor. Yazı, bu çerçevede, her insan ilişkisine içkin olan aktarım boyutunun kayganlığının, ele avuca sığmazlığının okunmasının önünde bir engel oluşturuyor. Oysa Gülayşe Koçak'ın alıntıladığımız mektubunda yazı, artık yalnızca

kendi aktarımını değil, terapistin (Sfenks'in) karşı-aktarımını da yorumlamanın ve bu ölçüde de bir iyileşmenin işareti olarak ön plana çıkıyor.

"Karşı-aktarım" açık-seçik tanımlanamayacak, meslek içi (yoksa zanaat mı demeli?) bir terim... Bize danışan birinin bize danışmasının bizde yarattığı son derece karmaşık bir öznelliğe, bir yaşantılara (ve yaşanmamışlıklar) örgüsüne işaret eder. Benzer eğitimlerden geçmiş, benzer deneyimler yaşamış, özellikle de birbirlerine danışan, birbirlerinden süpervizyon alan terapistler çoğunlukla –ya da hiç değilse bazen– belirli bir durumda "karşı-aktarım" dendiğinde ne demek istediğini, sözlük tanımlarından ötürü değil, belirli bir hayat tarzına mensup olmaktan ötürü sahiden anlarlar.

Kimi zaman bize danışanlardan bazıları da, tıpkı Gülayşe Koçak'ın yaptığı gibi adı aslında her zaman "ben" olan Sfenks'in gizini çözmekte bize yardımcı olmak üzere özel bir gayret sarf ederler. Bazen müteşekkir kalır, bazen huysuzlanır, bazen yorumlar.

Romancı Yalom'un, psikoterapi, özellikle de grup psikoterapilerinin ustası Yalom'un yanı sıra bir başka Yalom daha var. Öykü yazarı –ya da yine meslek içi bir terimle söyleyecek olursak– "vaka tarihçeleri"nin yazarı olan Yalom. Bu kitapları, *Aşkın Celladı'nı* ve *Annem ve Hayatın Anlamı'nı* yazan Yalom artık "karşı-aktarım"dan söz etmez, onun içinden konuşur. Bu yüzden Yalom'un gerçekliği inkâr etmeye meyleden kendi tutkusunu araştırdığı *Aşkın Celladı*'ndaki kişileri Ginny'den daha iyi tanırız. Çünkü, tekrar etme pahasına, Yalom'un kendi tutkusunu "her şeye rağmen şifa verme" tutkusunu sezeriz o kitapta ve Yalom kendini anlatmakta derinleştikçe, kendi öznelliğinin (hani şu karşı-aktarım diye geçiştirdiğimiz öznelliğinin) içinde daldıkça, karşıladığı, karşılaştığı insanlar daha bir gerçeklik kazanırlar.

Yıllar önce bir arkadaşım, çok farklı bir bağlamda, şiir değerlendirmesi bağlamında, nesnelliğe ancak öznelğin en derin, en korunaksız, sahici ya da içten katmanlarına indiğimizde ulaşabildiğimizi söylemişti. Sanırım ben de buna benzer bir şeyler söylemeye çalışıyorum, *Her Gün Biraz Daha Yakın*'in kötü, çünkü yazı aracılığıyla kişileri kendi konumlarına mihlayan bir kitap, *Aşkın Celladı*'nınsa iyi, çünkü Yalom'un kendi tutkusu üzerine değil içinden konuştuğu bir kitap olduğunu söylerken.

Son kitabı *Annem ve Hayatın Anlamı*'nda *Aşkın Celladı*'na akraba ama ondan daha da önemli bir şey yapıyor gibi... Artık gerçeklik ilkesini inkâr eden tutkularla akrabalığı içinden değil, kimi zaman bize beyhude, kimi zaman aslı gelen soruların içinden konuşuyor/yazıyor: "Ben kimim?" "Kimin rüyasıyım?" "Kim beni düşledi ve şimdi o nerede?"

Danışanlarımız karşısında bizim birer düş nesnesi gibi durduğumuzu öteden beri biliyoruz. Ama belki bizim de danışanlarımızı düşlediğimizin yeni yeni farkına varmaya başladık.

Bu yeni bilincin içinden yazıldığı içindir ki belki, *Annem ve Hayatın Anlamı*'nın merkezî öyküsü olan "Yas Terapisinden Yedi İleri Ders" in "kurgusal", "düşsel" Irene'sini "gerçekmiş gibi" sunulan Ginny'den çok daha iyi tanıyor, anlıyoruz. ♦